

ТЕКСТ СТАТТІ ТУТ

Т. В. ВРОНСЬКА (Київ)

**Міжнародний семінар
"Іран і Друга світова війна"**

Задля об'єктивності відразу ж слід наголосити, що лейтмотивом семінару, який проходив у Тегерані 25—26 вересня 1999 р., цілком справедливо були визначені проблеми, котрі чималою мірою торкалися місця і ролі Ірану у Другій світовій війні. Всі інші питання розглядалися як другорядні або ж дотичні до головної теми. Разом з тим, ті наголоси, що енергійно і навіть нав'язливо пропонувалися "до вживання" всім без винятку учасникам семінару, не можуть залишити байдужим навіть найрозравнованішого.

Отримавши запрошення до участі в семінарі "Іран і Друга світова війна", я сподівалася, що Тегеран обраний місцем проведення семінару саме як місто, де проходила конференція союзників. Але сама Тегеранська конференція для іранців — це лише неприємний подразник. Незважаючи на численні прохання з боку іноземців, які прибули на семінар, екскурсія

до приміщення російського посольства, де вона проходила у роки війни, так і не відбулася, хоча представники дипломатичного корпусу росіян люб'язно погоджувалися прийняти всіх бажаючих.

Цікавим і показовим, на мою думку, є представництво іноземців на семінарі. З СНД — три особи (два росіянина і я — одна з України), один угорець, чотири поляки, два італійці, одна дослідниця з Південно-Африканської Республіки, один представник Великої Британії (німець за національністю) і шість американців. Таким чином, мабуть, і бачать іранці внесок у війну... Також не зайвим буде зауважити, що лише представника Посольства України в Ірані не запросили на відкриття цього міжнародного форуму. Всі інші послы країн-учасниць (з тих, що акредитовані у цій країні) були присутніми. Але подальший розвиток подій показав, що такий підхід став закономірністю, а не винятком.

Більшість виступаючих на семінарі представляли місцеві наукові заклади та духівництво. Після притаманних ісламській державі "протокольних" заходів, що передували суто науковій частині, до слова був запрошений міністр з питань навчання та дослідницької діяльності Ірану. Він виголосив цікаву і змістовну промову, головним лейтмотивом якої став заклик до "урахування досвіду воєнної доби і діалогів з цивілізованим світом". Але таких зважених виступів, на жаль, було обмаль.

З самого початку семінару загальна атмосфера виступів у полеміці була насичена однотайно негативним ставленням до СРСР. Підкреслювалась роль Ірану у війні як "моста перемоги", не оцінювалася політика США та Великобританії (як союзників СРСР) у війні, повністю ігнорувалася фашистська Німеччина (неначе вона у війні була взагалі осторонь — Т. В.). Кожен з виступаючих іранських вчених вважав своїм обов'язком назвати СРСР окупантом і при цьому виразно дивився у наш бік.

Наводячи факти на користь неабиякого внеску Ірану в перемогу у Другій світовій війні, іранські науковці наголошували, що північні та далекосхідні порти СРСР — Владивосток (далеко), Мурманськ (атаки німецьких підводних човнів) — не могли забезпечити стратегічних перевезень. І лише завдяки "мосту перемоги" Червона армія отримала таку необхідну підтримку від союзників. Таке пересмикування подій і фактів "забарвлювало" і всі інші виступи.

Дійсно, не можна не зважати на той факт, що війська СРСР та Великобританії були введені 25 серпня 1941 р. до Ірану всупереч бажанню цієї країни. І цілком природним є негативне ставлення до цього факту з боку іранців. Але те, що майже всі виступаючі не обтяжили себе пошуком та аналізом причин такого кроку з радянської сторони у надзвичайно важкій стратегічній обстановці, яка складалася о тій порі, або хоча б толерантно зважили на це, викликає деяке здивування. Вся Друга світова війна та проблеми, породжені нею, сконцентрувалися, виходячи з виступів учасників семінару, в Ірані. З повагою ставлячись до прагнення цієї країни до незалежності, не можна, однак, погодитися з бажанням її "заплющити очі" на об'єктивні реалії тієї доби.

Варто наголосити і на тому, що всі учасники дискусії з іранського боку мають високий рівень інтелекту, освічені, патріотично налаштовані люди. Зал реагував на виступи гомоном заохочення або обурення. А взагалі всі виступи проходили при повному аншлазі, їх слухали з увагою, незважаючи ні на що.

Першим і, на жаль, останнім не витримав атмосфери суцільної навали на одну країну — СРСР, однозначних і категоричних оцінок її міжнародної політики угорський вчений з Будапешта, який біля мікрофона заявив, що "виступи мають провокаційний і надто тенденційний характер...". Він

вказав: "В історії існують моменти, коли суверенітет і незалежність повинні бути відкладені задля більш серйозних цілей" (мається на увазі, звичайно, Іран — Т. В.).

Головним лейтмотивом всього першого дня семінару стало: СРСР — окупант, а щодо Америки та Великобританії — то "вони мали інтереси в Ірані..." І взагалі дипломатична, а іноді просто показна одностайність між іранцями та представниками західного світу просто "різала око". Традиційно притаманна народам Сходу шанобливість до людей поважних і презирливе ставлення до слабкого, або ж до того, хто колись "образив" їх словом бо ділом, яскраво виявлялися у демонстрації симпатій і антипатій до делегацій, що уособлювали у свідомості іранців друзів та ворогів, сильних та слабких.

Зважаючи на пануючу на семінарі атмосферу, у свій виступ, який був наприкінці першого дня, мені довелося внести відповідні корективи і звернути увагу присутніх на те, що головний театр воєнних дій знаходився на радянсько-німецькому фронті, найбільших втрат зазнали саме народи Радянського Союзу, а головною жертвою у локальних та великих війнах завжди є люди. Я висловила своє нерозуміння тавруючих виступів на адресу СРСР, і разом з тим, повне замовчування зловісної ролі гітлерівської Німеччини.

Наступного дня, після доповіді представника Росії (співробітника МЗС О. Г. Дульяна), який звернувся до питання довоєнних та воєнних договірних відносин між окремими країнами, ситуація ще більш загострилася. Доповідач з Росії, зокрема, підкреслив, що об'єктивні реалії, умови воєнного часу, стратегічна необхідність диктували і напрямки діяльності та політики керівників воюючих країн (мається на увазі введення військ СРСР та Великобританії 25 серпня 1941 р. до Ірану — Т. В.), навів факт роботи німецької агентури на території Ірану (4 000 німецьких шпигунів) тощо. Таким чином, Дульян намагався спростувати тезу практично всіх виступаючих як з іранського боку, так і представників інших країн, що введення радянських і британських військ беззастережно слід вважати окупацією. На користь свого трактування цього факту наводив зміст угоди з новим іранським урядом.

Після цього, цілком зрозуміло, росіянин став головною мішенню для іранців. Так званий експерт засідання у категоричній і безапеляційній формі заперечив все, що виголосив у своїй доповіді російський вчений. Зокрема, посилавшись на дані реєстраційних бюро Ірану, наголосив, що на початку війни на території Ірану було зареєстровано лише 690 німців, а не 4 000, як у доповіді. Вважатимемо, що всі німецькі шпигуни обов'язково реєструвалися в Ірані! Хоча і цифра доповідача з Росії, цитована за газетою "Правда", також явно перебільшена.

Один з виступаючих іранців — "дискутантів" взагалі виголосив: "Іранський народ завжди з симпатією ставився до фашистської Німеччини..." І далі безапеляційно заявив: "Неправда, що СРСР мав найбільші втрати у роки війни. Це пропаганда для ствердження своїх пануючих позицій у повоєнній Європі!"

Варто наголосити, що атмосфера суцільного антирадянського настрою, яка відверто була сфокусована на представників СНД, не залишилася без реакції ведучого. І хоча до того він схвально посміхався під час досить різких виступів іранців, проте вимушений був сказати: "На семінарі панують відверто антиросійські настрої" (тобто антирадянські — Т. В.).

На заключному засіданні виступив вчений Ю. Дьяков із Інституту історії Росії з доповіддю на тему: "Фашистський меч кувався в СРСР". Його виступ викликав велике задоволення у присутніх.

Від всього "дійства" склалося загальне враження, що нас (представників від СНД), інших гостей з Угорщини, Польщі, США, Італії запросили на семінар для того, щоб у досить безапеляційній формі довести неабияку (визначну) роль Ірану у Другій світовій війні ("міст перемоги"), нагадати, хто і чого вартий сьогодні, та й, зрештою, визначити свої орієнтири у сучасному світі. Оргкомітету семінару заздалегідь були відомі і теми, і сам зміст доповідей. Тобто всі реакції на них, сценарій розвитку подій на форумі були, на мою думку, сплановані наперед.

А взагалі враження від семінару залишилось дуже сумне. Сумне тому, що вони (іранці — Т. В.) мають гроші для того, щоб запросити нас і сказати нам, чого ми варті. Тому, що йде вал фальсифікації — неприхованої, безсоромної. Висновок один — ми мусимо себе поважати, і тоді нас поважатимуть інші!

Нарешті, хоч це і неприємно констатувати, сьогоднішня ситуація у державі, яка позначилася й на стані науки, є причиною того, що довелось відчути на міжнародному зібранні науковців у Ірані. Брак коштів, злиденне фінансування призвело до обмеження міжнародних і міждержавних контактів у галузі історичної науки. "Консервація" вітчизняної наукової думки у межах країни, неможливість довести її здобутки до колег за кордоном призводять до наслідків, які ще довгі роки позначатимуться на стані науки. Міфотворчість міжнародного гатунку на користь сили та багатства може стати причиною необоротних перекручень. І даремно вже буде шукати український фактор у подіях планетарного масштабу... Завдання наше сьогодні — знайти можливості голосно заявляти про себе, про свою державу, про свій великий народ, про його здобутки. Лише це може стати на заваді фальсифікаціям, які буйно колосяться вже на світовій ниві.